

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
 - hehtaariperusteinen varausmaksu
 - varausajan lyhentäminen
 - varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
 - varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Ehdotuksen mukaan varausilmoituksella saa saman etuoikeuden kuin malminetsintälupahakemuksen jättämisellä eli etuoikeuden malminetsintälupaan. Varausilmoituksella tapahtuu ikään kuin varaslähtö malminetsintään. Miksi koko varausilmoitus pitää olla?

Varausjärjestelmä pitäisi poistaa sillä varausalueet ovat yleensä ylisuuria ja aiheuttavat välittömästi epävarmuutta alueille mihin ne kohdistuvat. Jos varausilmoitusta ei voida poistaa, niin varauksen kesto on rajattava ehdottomasti yhteen vuoteen, eikä sitä pidä voida jatkaa enempää. Heinävedellä on varausilmoituksen nojalla tapahtunut luvatonta näytteenottoa, mistä ei kuitenkaan mitään rangaistuksia seurannut, joten väärinkäyttöksiäkin ilmenee. Malminetsintä ja siihen liittyvä keskustelu olisi myös selkeämpää, jos varausjärjestelmää ei olisi.

Varausilmoituksen hehtaariperusteinen maksu on hyvä, mutta ehdotuksessa maksu on liian pieni. Liian pienellä varausilmoitusmaksulla ei saada ylisuureksi haettavia varausalueita yhtään pienemmäksi. Varausmaksu voisi suuruudeltaan olla 10-50 € väliin hehtaarilta ja sen voisi alueellisesti porrastaa.

Alueelliset rajaukset, varauspäätöksen sisällön tarkentaminen ja varaajan tiedotusvelvollisuus varausilmoituksen jättämisestä on kanssa askelia malminetsintäluvan jättämiseksi. Tässä ollaan

kehittämässä kahta rinnakkaista järjestelmää, kun varausilmoituksen ehtoja kiristetään lähemmäs malminetsintälupahakemuksen ehtoja, joten varausjärjestelmä on turha.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Keskeisten lakien soveltamisalojen rajat ovat todella epäselviä. Kaivoslaki elinkeinolakina ajaa ympäristölain ja luonnonsuojelulain ja jopa perustuslain omaisuuden suoja pykälän yli. Sen takia kaivoslaissa on parannettava maanomistajan asemaa ja sinne on kirjattava esim. malminetsintäkielto luonnonsuojelualueille ja muille alueille, missä malminetsintää ei voi harjoittaa.

Lakiviitaukset muihin lakeihin löytyy jo nykyisestä kaivoslaista, mutta kaivosviranomaisen käytännön tulkinnoissa ja päätöksen teossa kaivostoiminnan etuja nostetaan varsinkin ympäristölakien ohi. Lupakäytäntöjä ja lakien soveltamista helpottaisi yhden viraston malli, missä käsiteltäisiin ensin ympäristölupa ja sen jälkeen vasta kaivoslupa.

Kaivoslain soveltaminen erityisesti suhteessa vesilakiin määräytyy vaikeaselkoisesti. Kaivoslakiin tarvittava intressivertailu nimenomaan tästä näkökulmasta vaatii hiomista. Lupamenettelyt jäävät helposti erillisiksi ja näiden lakien soveltamisen epäselvyys hankaloittaa osallistumista lupamenettelyihin.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Kansalaisjärjestö ProHeinäveden puheenjohtajana olen useamman vuoden ajanut Suomeen demokraattisempaa ja ympäristöasiat paremmin huomioon ottavaa kaivoslakia. Asun itse n. 30 km päässä malminetsintäalueesta, joten malminetsinnän haittavaikutus minulle sekä omaisuudelleni ovat olleet vain vähäistä.

Olen kuitenkin "kaivosaktiivina" koittanut puolustaa muiden elinkeinojen ja haitankärsijöiden sekä maanomistajien oikeuksia ja asemaa malminetsinnän edetessä. Moni yrittäjä ja kiinteistönomistaja luovuttaa helposti, kun ajattelee, että mitään ei ole tehtävissä nykyisen kaivoslain ollessa niin huono. Ei ole voimavaroja, tietoutta eikä resursseja lähteä vastustamaan, kun nykyisellä kaivoslailla koetaan olevan liian suuri valta. On koettu, että ei hyödytä edes tehdä valituksia luvista, kun niillä ei ole mitään merkitystä. Onneksi ilmapiiri on muuttumassa ja kaivoslain ongelmat ovat nousseet paremmin keskusteluihin.

Heinävedellä on Lintulan ja Valamon luostarien ja Suomen kauneimman sisävesireitin äärellä malminetsintähanke. Tämä hanke on herättänyt paljon keskustelua ja saanut myös julkisuutta. Elinkeinona luostaritoiminta vaatii hiljaisuutta ja puhtautta, joten kaivostoimintaan tähtäävä malminetsintähanke on syystäkin aiheuttanut huolta. En näe, että luostareiden ja kaivosten toimintaa voitaisiin yhteen sovittaa millään lailla.

Malminetsintähankkeiden kaikkia haittoja ei lupaehdoilla voi poistaa. Heinäveden tapauksessa malminetsintäkielto luostareiden ja muiden vastaavien elinkeinojen lähistöllä olisi selkein ratkaisu. Malminetsintälupaa ei saisi myöntää 10 kilometriä lähemmäksi luostaria. Tarvittaessa olisi vielä erilliset määräykset ja suojaetäisyydet kaivoslupan lupaharkinnassa.

Ortodoksisen kulttuurikeskuksen mukaan luostarielämän periaatteita on: "Luostareiden tehtävä on rukous koko maailman puolesta. Lähtökohdan tehtävän täyttämiseen tarvitaan myös ulkoisia rakenteita ja ymmärrystä. Luostari ei ole maailmalta suljettu yhteisö, vaan se palvelee kaikkia ihmisiä ympäri vuoden. Monet etsivät vastauksia elämän tarkoitukselle. Luostarit vastaavat monien etsijöiden kysymyksiin. Luostarin hengelliseen ilmapiiriin voi kuka tahansa tulla.

Luostareissa pyritään elämään kristillisten ihanteiden mukaisesti. Toiminnoista keskeisimpiä ovat rukoileminen ja työn tekeminen. Tavoitteena on keskittää ajatukset Jumalaan ja Hänen palvelemiseensa. Luostari on otollinen paikka hengellisen elämän kasvulle, sillä koko yhteisö tähtää samaan päämäärään. On kuitenkin huomattava, että luostarikilvoitus sopii vain harvoille ihmisille, ja että kirkko pitää kaikkia kristillisen elämän muotoja yhtä arvokkaina."

Voisin kuvitella ja olen sen myös aistunut luostareissa vieraillessani, että heidän tekeminen on nimenomaan yllämainitun oloista. Heillä ei välttämättä ole mahdollisuuksia saati voimavaroja lähteä itse tekemään valituksia tai muistutuksia malminetsintälupahakemukseen, saati jos vastassa olisi kaivoslupahakemus. Luostareiden vuosikymmenten mittainen historia Heinävedellä voisi loppua kaivoslain huonoon kokonaisharkintaan ja aidon intressivertailun puuttumiseen, siksi luostarit suoja-alueineen olisi lisättävä tulevan kaivoslain 7 §:ään malminetsinnän ehdottomien esteiden luetteloon.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Oikeusvaikutteisen yleis- tai asemakaavan vaatiminen kaivostoiminnan perustaksi on hyvä muutos. Kuntapäätäjille tulee päätösvalan kasvaessa lisää vaikutusmahdollisuuksia harkita kuntastrategian ja kunnan vision toteutumista suhteutettuna kaivoksen vaikutusarvioon ja intressivertailuun. Lupaharkinnassa on otettava huomioon myös vaikutusalueella olevien muiden kuntien kanta malminetsintä- ja kaivoshankkeissa.

Kaavoitus on hidasta ja kallista eikä monesta kunnasta löydy kaavoitukseen erityisosaamista, joten monessa kunnassa hyödynnetään isoja konsulttiyrityksiä. Samat konsulttiyritykset tekevät myös ympäristövaikutusarvioita ja muita isoja selvityksiä kaivosyrityksille. Tässä syntyy helposti intressiristiriita ja kuntapäätäjiä voidaan ohjata tietoisesti harhaan.

Esityksen 46 § kohdassa 7 jätetään taas ikävänoloinen takaportti kaivosten hyödyksi eli siitä on poistettava oheinen teksti: "tai muusta alueiden käyttöön liittyvästä painavasta syystä, jollei tärkeä yleinen etu edellytä luvan myöntämistä."

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Leppävirran Särkiniemen kaivos osoittaa, että jo lyhytaikainen kaivostoiminta voi aiheuttaa merkittäviä taloudellisia vaikutuksia puhumattakaan ympäristöllisistä vahingoista konkurssin tapahtuessa. Haitat ovat monesti paikallisesti koettuja ja kuormittavat kuntia kohtuuttomasti ja pitkäaikaisesti, kuten Leppävirran tapaus osoittaa. Lupahakemukseen on näin ollen sisällytettävä riittävä selvitys toiminnan vaikutuksista ja riskeistä, muuten ei vakuuksia voida mitoittaa realistisesti ja riittävän kattavasti.

Vakuussäätelyn jakautuminen kaivosvakuuteen ja jätevakuuteen aiheuttaa joustamattomana ongelmia. Lähtökohta pitäisi olla, että ympäristövahingot on korvattava aina, vaikka siihen pitäisi käyttää kaivosvakuutta. Riskien tunnistaminen ja vakuuksien määrän päättäminen on kuitenkin avainasiassa, että molemmat vakuudet saadaan sovitettua kohdalleen.

Kaivosten toiminta-aika voi olla lyhyt, mutta haittavaikutus jopa satoja vuosia. Miten voidaan varmistaa, että kaivosvakuus on riittävä myös tulevaisuudessa. KaivoslakiNyt-kansalaisaloite ehdotti yhteisvastuullista rahastoa, mihin vakuudet kerättäisiin. Tämä Norjan öljyrahastoon verrattava malli olisi kopioitavissa Suomeen kaivosteollisuuden vakuusjärjestelmäksi ja tällä voitaisiin turvata kaivostoiminnan kestävyys myös tuleville sukupolville.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- **ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan**
- **ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden**

Alkuperäiskansojen oikeuksien turvaaminen ja takaaminen on erittäin tärkeää kaivoslaissa. Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa ja olemme sitoutuneet sopimuksin turvaamaan heidän elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilymisen. Saamelaisten kotiseutualue on määriteltävä malminetsinnän ja kaivostoiminnan ulkopuolelle tai heille on annettava ehdoton veto-oikeus asian päättämiseksi.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Kaivoslain uudistaminen

Sanna Marinin hallitusohjelmassa on sitouduttu kaivoslain uudistamiseen. Uudistuksen lähtökohtana on ollut ympäristönsuojelun tason parantaminen, kaivosten toimintaedellytysten varmistaminen sekä paikallisen hyväksyttävyyden ja vaikutusmahdollisuuksien parantaminen.

Tästä hallituksen esityksestä en kuitenkaan löydä riittävästi yhteyksiä hallitusohjelman tavoitteiden kanssa, että voisin sanoa tämän esityksen täyttävän hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet. Tällä esityksellä kaivostoiminta säilyttää edelleen mahtiasemansa ja tällä lailla pyritään vain kasvattamaan malminetsinnän ja kaivostoiminnan toimintaedellytyksiä ympäristönsuojelun ja paikallisen hyväksyttävyyden kustannuksella.

Esityksen mukaan kaivostoiminnan tuoman hyvinvoinnin ja työllisyysvaikutuksen katsotaan olevan niin merkittäviä, että niiden perusteella voidaan syrjäyttää kuntien päätäntävalta, maanomistajien omaisuudensuoja, muiden elinkeinojen oikeus itsensä elättämiseen sekä tuhansien haitankärsijöiden terveys ja turvallisuus.

Kansalaisaloitteet

KaivoslakiNyt-kansalaisaloitteen käsitteleminen eduskunnassa johti viiteen lausumaan, mitkä pitää ottaa huomioon kaivoslaki uudistuksessa. Olen itse KaivoslakiNyt- ja Kaivostoiminnalle Rajat-kansalaisaloitteiden kanssa samoilla linjoilla ja kannatan molemmissa aloitteissa esitettyjä uudistuksia kaivoslakiin. En näe, että KaivoslakiNyt-aloitteen lausumia olisi huomioitu riittävästi tässä esityksessä ja kyseisen aloitteen vireillepanijana olen pettynyt.

Yksi lausumista koski kaivosmineraalien luonteen ainutkertaisuutta luonnonvarana, mistä yhteiskunnan tulisi saada kohtuullinen korvaus. Vaikka hallitus ei päätöksessään kannattanut, niin esitän että kaivosmineraalit nimetään kaivoslaissa valtion omaisuudeksi. Löytäjä saa pitää periaate ei ole tämän päivän globaalissa ja äkisti kriiseissä muuttuvassa maailmassa enää ajankohtaista. Metallien ja mineraalien maailmanmarkkinahinnat ja saatavuus saattavat vaihtua nopeasti, joten ei ole järkevää lahjoittaa kansallisomaisuuttamme ulkopuolisten käsiin.

En näe myöskään, että muille elinkeinoille ja asumiselle tärkeiden tai luontoarvoltaan korvaamattomien alueiden suojelun toteutumista ja korvauskäytäntöjen oikeudenmukaisuutta haittojen kärsijöille olisi otettu riittävästi huomioon, vaikka myös tätä lausumassa vaadittiin.

Saimaa Ilman Kaivoksia ry:n lausuntopalvelulle antamassa kaivoslakilausunnossa on yksityiskohtainen lista, mihin alueille ei malminetsintälupaa saa myöntää. Tämä lista on sisällytettävä kaivoslakiin eikä luonnonsuojelulakiin. Malminetsintäkielto luonnonsuojelualueilla perustellaan kuuluvan ympäristölakiin. Selkeät malminetsinnän ja kaivostoiminnan kieltoalueet pitää kuitenkin olla mainittu kaivoslaissa ettei asiaa voida kiertää tai aiheudu vääriä tulkintoja asian suhteen lupapäätöksiä tehdessä.

Nykyisen kaivoslain kohdalla yhtenä ongelmana on kaivosviranomaisen toiminta lupapäätöksissä. Kaivosviranomaisen ilmoittaa tekevänsä lupapäätökset kaivoslakiin perustuen ja esim. malminetsintälupien myöntämisessä he sanovat malminetsintäluvan myöntämisen esteiden löytyvän kaivoslaista ja jos kaivoslaista ei löydy selkeää kieltoa malminetsinnän kieltoalueista, niin silloin lakiin jää "porsaanreikä", mitä yritetään kiertää. Kaivoslaissa on mainittu myös hautaustoimilakiin kuuluvat alueet, missä etsintätyötä ei saa tehdä, joten olisi selkeämpää, että kaivoslain 7 §:ssä mainittaisiin myös ne suojelualueet, missä etsintää ei saa tehdä.

Kaivostoimintaa ei tule sallia suojelualueilla, sillä ne on perustettu luonnon erityisten arvojen suojelemiseksi. Suojelualueille pitää määrittää selkeät suojavyöhykkeet, kuinka lähellä kaivostoimintaa voi olla. Lakiin olisi tarpeellista määritellä kaupallinen malminetsintä ja se tulisi erottaa tieteellisestä tutkimustoiminnasta, mistä on selkeästi hyötyä yhteiskunnalle. Tutkimustoimintaakaan ei suojelualueilla ei pidä sallia, eikä myöskään suojelualue-statuksen purkamista ei tule sallia malminetsinnän tai kaivostoiminnan takia.

Hallituksen esitys

Hallituksen esitys on monin paikoin huonosti ja epämääräisesti tulkittavissa ja siinä jätetään "takaportteja", mitä kautta asiaa voidaan kiertää, väärin ymmärtää/ tulkita tai lupien voimassaoloa jatkaa kohtuuttomasti. Monessa pykälässä käytetään epämääräisiä ja määrittelemättömiä sanoja, mitkä jättävät liian paljon tulkinnanvaraa ja soveltamista. Miten ja kuka määrittelee ja tulkitsee esim. 18 § "...ettei suljetusta kaivoksesta aiheudu merkittäviä haitallisia vaikutuksia ihmisten terveydelle ja turvallisuudelle." Ei pitäisi sallia edes lieviä haitallisia vaikutuksia. Sana merkittävä on yleensä tulkittavissa korkeaksi, kuten esimerkkinä merkittävä henkilö. Myös sanojen huomattava, kohtuuton, painava jne. käyttöä ei lakitekstissä pitäisi olla tai niiden merkitys pitää avata ja tarkentaa, kuten myös vaikka lievät haitalliset vaikutukset.

Varausilmoituksesta pitäisi luopua, mutta esityksessä siihen esitetään vain pieniä muutoksia. Ylisuuret varausilmoitukset aiheuttavat yhä enemmän kiistoja ympäri Suomea. On selvää, että pienimmillään yhden henkilön malminetsintäyhtiöt eivät pysty toteuttamaan tai valmistelemaan riittävää malminetsintää suurilla varausalueilla. Jos varausilmoituksesta ei voi luopua, niin varaus pitää olla maksullinen ja ehdotettu yhden euron/hehtaari maksu on riittämätön. Varausilmoituksen ehdoton maksimi aika olisi yksi vuosi.

Varausilmoitus koskettaa syvästi maanomistajien omaisuudensuojaa ja varausilmoitus myös vaikuttaa monien elinkeinojen investointeihin, joten kaikilla on oltava oikeus esittää valituksia, muistutuksia ja mielipiteitä varausilmoituksista. Tällä hetkellä kaivoslakia tulkitaan, siten että maanomistajalla ei ole oikeutta valittaa varausilmoituksesta, vaan oikeus valittaa on vain niillä kenen oikeutta asia koskee eli nykyisen lain mukaan vain toisella malminetsintäyhtiöllä on oikeus valittaa varausilmoituksesta.

Suomi on laaja maa ja varausilmoitusmaksun voisi suhteuttaa siihen, mihin alueelle varausilmoitus on. Pitäisi selvittää voiko varausilmoitusmaksua porrastaa alueellisesti väestötiheyden, arvokaiden vesistöalueiden tai muiden kriteerien perusteella. Raha on yleensä hyvä kannustin tekemään toiminnasta tehokkaampaa.

Luvitus

Monessa kaivoslakipalautteessa kannatusta saanut ns. "yhden luukun malli" on hyvä. Kaivosluvituksessa pitää mennä ympäristölupa edellä eikä kaivoslupaa voi hakea ennenkuin ympäristölupa on myönnetty. Ympäristölupa on edellytys kaivoslain lupien myöntämiselle sekä kaivostoiminnan mahdollistamalle kaavoitukselle.

Ympäristölupa on myös tärkeä työkalu, kun arvioidaan mahdollisen kaivoksen rakentamista. Intressivertailussa voi ympäristöluvan ehtoja ja selvityksiä hyödyntää, sekä se antaa myös muille elinkeinoille ja haitankärsijöille hyvän työkalun miettiä mahdollisen kaivoksen vaikutuksia omaan ympäristöön tai elinkeinoon.

Intressivertailu

Kaivoslain uudistamisella tulisi ensisijaisesti taata omaisuudensuoja ja ympäristöoikeudet ja sen jälkeen olisi varmistettava kaivostoiminnan toimintaedellytykset. Tällä tapaa saataisiin kaivostoiminnan kokonaisvaikutukset tunnistettua ajoissa huomioiden myös kaivostoiminnan pitkäaikaisvaikutukset. Kaivostoiminta ei myöskään pääsisi nousemaan muita elinkeinoja syrjäyttävään asemaan, kuten nykyinen laki mahdollistaa.

Intressivertailu olisi hyvä sisällyttää kaivoslakiin. Asun itse Heinävedellä ja meillä on täällä Lintulan ja Valamon luostarit, joiden lähellä on käynnissä malminetsintähanke, mikä vaikuttaa oleellisesti luostareiden toimintaan, investointeihin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Yksittäisillä elinkeinoilla ei välttämättä ole mahdollisuutta lähteä vaikuttamaan lupapäätöksiin valittamalla tai muutosta hakemalla eikä sen pidä olla elinkeinonharjoittajan velvollisuuskään. Vesilain tapainen intressivertailu, missä intressien selvitykset kuuluvat kaivoslain lupiin ympäristövaikutusten selvityksinä sekä niin sanottuina yleisinä ja yksityisinä etuina, joiden selvitykset täytyy kuuluttaa lupahakemuksessa auttaa huomioimaan muut elinkeinot ja haitankärsijät paremmin.

Intressivertailua olisi otettava huomioon jo malminetsintäluvan myöntämisvaiheessa, missä punnittaisiin, onko edes malminetsintälupia myönnettävä niille alueille tai niiden elinkeinojen läheisyyteen, mitkä ovat erityispiirteiltään tai toiminnaltaan ja tavoitteiltaan ristiriidassa kaivostoiminnan kanssa. Varsinainen intressivertailu olisi kaivosluvan myöntämisen edellytyksenä. Silloin punnittaisiin lupaharkinnassa kaivoksen aiheuttamia hyötyjä ja haittoja ja lupa olisi myönnettävissä vain jos hankkeesta on selkeästi enemmän hyötyä kuin haittaa.

Kuntien ja maanomistajien asema

Kaivostoiminta voi olla yhden kunnan alueella, mutta sen vaikutukset ulottuvat yleensä useampaan kuntaan tai jopa maakuntaan. Kunnalla tulee olla selkeä sananvalta, haluaako se kieltää malminetsinnän tai kaivoksen tulon kuntansa alueelle, joten kunnilla täytyy olla mahdollisuus vaikuttaa jo malminetsinnän lupaprosesseissa.

Kuntien elinkeinopolitiikka ja kuntastrategia voi painopisteeltään olla ristiriidassa kaivostoiminnan kanssa, niin silloin kunnalla pitää olla mahdollisuus jo malminetsintävaiheessa kieltää luvan myöntäminen. Kunnissa voi olla isoja hankkeita menossa ja mahdolliset kaivossuunnitelmat asettavat nykyisen lain mukaan kunnan investoinnit ja suunnitelmat epävarmuuteen tulevaisuuden suhteen.

Vaikutusalueella olevien kuntien mahdollisuuksia pitää myös lisätä, sillä esim. vesistövaikutukset saattavat koskettaa pelkästään kaivoshanke-kunnan alapuolisia vesistöjä. Pitkään jatkuvat malminetsintähankkeet vaikuttavat myös naapurikuntiin ja laskevat matkailuelinkeinojen elinvoimaa ja todistetusti myös vaikuttavat kiinteistökauppaan ja elinkeinojen investointeihin.

Maanomistajien omaisuuden suoja pitäisi olla turvattu perustuslailla, mutta kaivoslaki kävelee tämän omaisuudensuojan yli eikä esitys tuo siihen huomattavia muutoksia. Malminetsintäaikoja pitää lyhentää ja malminetsintään pitää saada maanomistajien suostumus. Malminetsinnän maksimiaika pitäisi laskea kahdeksaan vuoteen ja malminetsintäluvan ehtona pitäisi heti

ensimmäisestä malminetsintäluvasta lähtien olla 90 % maanomistajien suostumus malminetsintään eikä puolet pinta-alasta ja 10 vuoden malminetsinnän jälkeen, kuten esityksessä on.

Maanomistajien suostumus malminetsinnänehtona auttaa myös malminetsijöitä sosiaalisen toimiluvan saamiseksi. Malminetsintätilanteen ollessa epävarma niin maanomistajien kuin kun vastustuksen takia ei varmasti lisää kiinnostusta malminetsintään. Maanomistajien oikeuksia ei myöskään pidä voida kiertää harkinnan tai valtioneuvoston päätösten kautta.

Heinävedellä on ollut malminetsintä lupa vuodesta 2016 lähtien ja malminetsintäyhtiö ilmoittaa, että kyseessä on heidän tärkein hanke Suomessa. Asian lähempi tarkastelu osoittaa, että yhtiö ei ole kuitenkaan kiirehtinyt malminetsintähankkeensa kanssa. Viidessä vuodessa he ovat kartoittaneet esiintymää ottamalla kairanäytteitä vain n. 20 kairareistä ja lisäksi he ovat ottaneet pieniä määriä näytteitä kallion pinnasta. Ei voi sanoa, että heidän toiminta olisi ollut tehokasta malminetsintää. Kaivostoimintaan tähtäävässä tehokkaassa malminetsinnässä kairanäytteitä olisi pitänyt ottaa moninkertainen määrä.

Jätteet ja vakuudet

Huoli luonnon monimuotoisuuden köyhtymisestä on suuri ja tulevaisuudessa kaivokset ovat vielä siinä vielä suuremmassa roolissa kuin tänä päivänä. Nyt päätettävällä kaivoslailla tulemme turvaamaan tulevaisuutta myös seuraaville sukupolville. Kaivoslupaprosessit ovat hitaita ja käytettävä teknologia kehittyy kokoajan ja metallien sekä mineraalien tarve todennäköisesti nousee entisestään. Tulevaisuuden kaivokset ovat entistä pienempi pitoisuuksisia, missä haitat ja päästöt kasvavat. Teknologista osaamista päästöttömämpään kaivostoimintaa olisi jo nyt käytettävissä, mutta sitä ei vaadita.

Liikenteen sähköistymistä ja "vihreää siirtymää" on pidetty kaivosten puolustuspuheissa voimakkaasti esillä. On myönnetty, että nykyisellä tahdilla meiltä loppuu metallit ja mineraalit eikä kiertotalous ennäätä korvaamaan puuttuvaa vajetta. Kaivosteollisuutta suosivaa kaivoslain muutosta ei siis voida perustella yhä kasvavalla tarpeella kaivannaisteollisuuden tuotteille, vaan voimme vaatia alan toimijoilta isompaa panosta ympäristön hyväksi. Lupaehtojen pitää olla tiukkoja, että kaivosalueilta ei saa tulla valumia prosessialtailta, sivukivikasoilta eikä miltään apualueilta. Kaivokset on saatava suljetun kierron piiriin ja mahdolliset jätevedet on oltava puhdistettu juomakelpoiseksi.

Kaivosten vakuussummia on nostettava merkittävästi nykyisestä tasosta. Vakuuksien pitää kattaa mahdolliset vahingot ja tarvittaessa kaivosten sulkemisesta aiheutuneet kustannukset ja jälkihoito. Vakuuksia pitää määräajoin tarkistaa ja tarvittaessa toiminta on voitava keskeyttää, mikäli vakuudet eivät ole ajan tasalla.

Kaivoslakiin lakiuudistusprosessin aikana tehdyt heikennykset tulee poistaa

Kaivoslakia luvattiin hallitusohjelmassa vahvistaa, ei heikentää. Kaivoslakiluonnoksesta löytyy kuitenkin nyt kaivoslakia entisestään heikentäviä kirjauksia, ja ne tulee ehdottomasti poistaa.

Vakuuspykälän 108 kaventaminen lueteltuihin suppeisiin toimiin uhkaa poistaa pykälän tarkoituksena olleen vakuuksien ristiinkäytön ympäristönsuojelulain vakuuksista puuttuvien toimenpiteiden hyväksi. Ympäristöministeriö selvittää ympäristönsuojelulain vakuuksien puutteita mm. koskien louhoksien vesiä. Ilmeisiä puutteita on myös ympäristövahingoista (ainakin kun vahinko ei aiheudu jätealueilta) aiheutuva pilaantumisen ja turvallisuuskorjausten vakuuksien puuttuminen.

Maanomistajien suostumusta koskevan pykälän viimeisestä momentista löytyy kirjaus, joka merkitsee heikennystä maanomistajien vaikutusmahdollisuuksiin. Kirjauksen mukaan malminetsinnän jatkolupa voitaisiin myöntää erittäin tärkeän yleisen edun nimissä valtioneuvoston puolella silloinkin, kun maanomistajien suostumus puuttuu. Yleisen edun piiriin voidaan laskea muun muassa lyhytaikaiset paikalliset työllisyysvaikutukset.

Kirjaus avaa mahdollisuuden Suomen kanssa samojen investointisuojausopimusten piirissä oleville yhtiöille haastaa valtio välimiesoikeuteen. Kansainvälinen etsintäyhtiö voisi kirjaukseen sisältyvän poikkeuksen perusteella vaatia valtioneuvostoa myöntämään luvan etsinnälle lyhytaikaisten työllisyysvaikutusten perusteella tai ainakin kiristää valtioneuvostoa, jos puolta ei valtioneuvostosta myönnetä.

Malminetsinnän jatkolupia edeltävästä kymmenen vuoden malminetsinnästä voidaan arvioida seuraavan lähes aina paikallisesti työllisyysvaikutuksia, jotka voitaisiin lukea yleisen edun piiriin. Koska jatkolupaa edeltävä kymmenen vuoden pituinen malminetsintä voisi useissa tapauksissa ylittää tällä tavoin tärkeän yleisen edun kynnyksen, voisi valtioneuvosto olla useissa tilanteissa velvoitettu myöntämään poikkeuksen nojalla jatkoa yhtiöiden malminetsintälupiin.

Kaivoslakiuudistuksen yhteydessä mainostettu maanomistajien oikeuksien parantaminen paljastuukin siis pelkäksi silmänlumeeksi. Ministeriön lakiluonnos jättää takaportin kansainvälisille malminetsintäyhtiöille haastaa Suomen valtio välimiestuomioistuimeen. Esimerkiksi Ruotsista löytyy ennakkotapaus vastaavasta tilanteesta, jossa malminetsintään liittyvä korvausvaadesumma nousi miljardeihin. Yhtiö vaati Ruotsin valtiolta Energy Charter Treaty -sopimuksen investointisuojaan vedoten noin 1,69 miljardin euron suuruisia korvauksia. Myös Suomi on allekirjoittanut kyseisen sopimuksen.

Hallitusohjelman vastaisesti myös kuntien vaikutusmahdollisuudet malminetsintälupiin uhkaavat supistua:

Kuntia koskee kaivoslain luonnoksen 46 §:ssä sama yleistä etua koskeva poikkeusmenettely kuin maanomistajia. Hallitusohjelman mukaan kaivoslain uudistamisen lähtökohtana on muun muassa paikallisten vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen, ja yleistä etua koskeva kirjaus on ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa.

Aikaisemmin kunta on voinut vastustaa malminetsintäluvan myöntämistä kaavoituksesta johtuvasta tai muusta painavasta syystä. Yleisen edun lisääminen poikkeukseksi kuntien oikeuksiin heikentää kuntien vaikutusmahdollisuuksia. Ministeriön lakiehdotuksen perusteluissa ei esitetä poikkeuksen lisäämiselle perusteluja.

Vuosikautia ilman paikallisten hyväksyntää jatkuvat malminetsintäluvat eivät ole merkityksettömiä. Ne voivat esimerkiksi laskea alueen matkailuelinkeinojen elinvoimaa ja vaikuttaa siihen, kuinka paljon matkailu työllistää jatkossa paikkakunnan asukkaita. Asetelma on sekä kuntatalouden että kansantalouden kannalta ongelmallinen matkailun työllistäessä kaivosteollisuuteen verrattuna kotimaassa arviolta yli kymmenkertaisen määrän ihmisiä.

Lisäksi kirjaukseen sisältyvä poikkeus vaarantaa paikallisdemokratian toteutumisen lupaprosesseissa. Kirjauksen perusteella Tukes voi esimerkiksi myöntää malminetsintäluvan yhtiöille tilanteessa, jossa kunta vastustaa demokraattisesti laaditun kuntastrategian perusteella etsintäluvan myöntämistä. Kunnan ylitse kävelemiseen ei tarvitsisi edes valtioneuvoston lupaa. Poikkeuskirjaus yleisestä edusta tulee poistaa.

Leppänen Jukka
Pro Heinävesi - Jukka Leppänen